EKONOMIESE ONTWIKKELING EN DIE INVLOED DAARVAN OP CARLETONVILLE, 1948 – 1988: 'N HISTORIESE STUDIE

Elize Sonja van Eeden

B.A. (Ed.), M.A.

Proefskrif voorgelê vir die graad PHILOSOPHIAE DOCTOR (ph.D.) in GESKIEDENIS in die FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE aan die POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHRISTELIKE HOër ONDERWYS

PROMOTOR: Dr. P.J.J. Prinsloo

HULPPROMOTOR: Prof. Dr. P.F. van der Schyff

Potchefstroom

1992

** Local history is extremely difficult to do well, involving hundreds of different and sometimes disparate topics from thousands of different sources. It involves ingenious and testing forms of synthesis*

John Marshall (1983)

** The business of the local historian, then, as I see it, is to re-enact in his own mind, and to portray for his readers, the origin, growth, decline and fall of a local community...smaller communities than the nation, local communities have a history which deserves to be studied for its own sake!*

H.P.R. Finberg and V.H.T. Skipp (1973)

Opgedra aan Francois, Marié en Annie

VOORWOORD

Graag wil ek die volgende persone en instansies bedank:

My skepper vir die geleentheid, krag en vermoë my gegun.

My eggenoot en kinders. Dat dié proefskrif aan hulle opgedra word, is 'n beskeie blyk van waardering vir hulle opoffering, aanmoediging, geduld en liefde wat die voltooiing hiervan moontlik gemaak het.

Ouers, skoonouers, familie, vriende en kollegas vir hulle belangstelling.

Dr. P.J.J. Prinsloo en prof. Dr. P.F. van der Schyff vir hulle deurlopende belangstelling en waardevolle leiding.

Die personeel van argiefbewaarplekke, biblioteke, Carletonvillese sakesektor en individue soos in die studie vermeld.

Mev. H. Hayes vir die netjiese karteerwerk.

Mev. A. Lotter vir die grafiese en statistiese voorstelling.

Mev. D. Esterhuizen vir die verwerking van die foto's tot bromides.

Mev. C. Postma vir haar eindelose geduld en netjiese tikwerk after die tikmasjien.

Prof. Dr. P.D. van der Walt, (voorheen Dept. Afrikaans, PU VIR CHO) vir die taalkundige versorging.

Prof. Dr. A.L. Combrink (Hoof, Dept. Engels, PU vir CHO) vir die taalkundige versorging van die resumé.

Dr. J.D. Aucamp (Assisitent-direkteur, Gewasproduksie Hoëveldstreek, Potchefstroom) vir sy kontrolering en insette in die hoofstuk oor die landbou van Carletonville.

Dr. E.J. Stoch (Sakeman en boer, Carletonville) vir die beskikbaarstelling van sy waardevolle versameling rakende landbou-aangeleenthede in die Carletonville-gebied.

Carletonville munisipaliteit vir die finansiële steun.

E.S van Eeden

Mei 1992

Dorpswapen van Carletonville

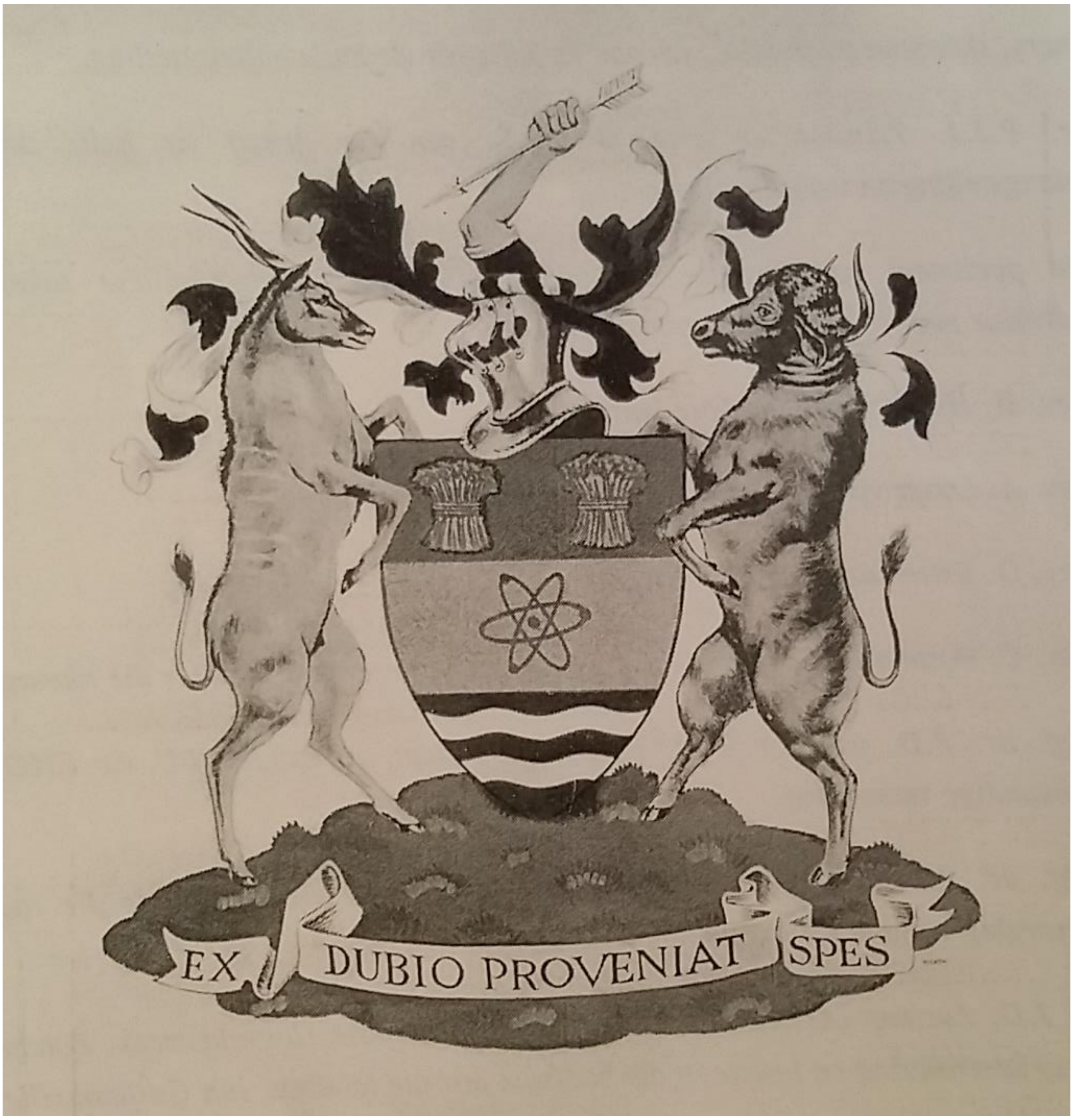

Bron: Carletonville Munisipaliteit

INHOUDSOPGAWE

VOORWOORD

RéSUMé xix

INLEIDING..... xxi

HOOFSTUK EEN

TENDENSE IN SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE ONTWIKKELING: BREë AGTERGRONDSKETS 1

1.1 INLEIDING..... 1

1.2 ONTWIKKELINGFASES 3

1.2.1 Die landboufase, 1652-1867..... 4

1.2.2 Die landbou-mynboufase, 1868-1910..... 6

1.2.3 Die landbou-mynbou-nywerheidsfase, 1910-hede..... 8

1.3 DIE KOMMUNIKASIEWESE AS SPILPUNT GEDURENDE DIE ONTWIKKELINGSFASES VAN DIE SUID-AFRIKAANSE EKONOMIE..... 14

1.3.1 Paaie 15

1.3.2 Spoorweë..... 18

1.4 TEN SLOTTE..... 20

HOOFSTUK TWEE

DORPSONTWIKKELING IN DIE CARLETONVILLE MUNSIPALE GEBIED 23

2.1 INLEIDING: DIE HUIDIGE CARLETONVILLE MUNSIPALE GEBIED; HERKOMS, GRENSE EN 'N BREë TOPOGRAFIESE OORSIG..... 23

2.2 DORPSONTWIKKELING, 1937-1959..... 24

2.3 DIE ONSTUIMIGE DEKADE SESTIG..... 42

2.4 ‘N TYDPERK VAN HERSTEL 51

2.5 DORPSONTWIKKELING EN HUISVESTING VAN SWART MENSE, INDIëRS EN KLEURLINGE SEDERT 1948 56

2.5.1 Swart mense 56

2.5.2 Indiërs 60

2.5.3 Kleurlinge 62

2.6 TEN SLOTTE 63

HOOFSTUK DRIE

LANDBOU-ONTWIKKELING 64

3.1 INLEIDING 64

3.2 TOPOGRAFIE, KLIMAAT EN OMSKRYWING VAN DIE LANDBOUSTREEK 66

3.2.1 Topografie 66

3.2.2 Grond 69

3.2.3 Klimaat en die beskikbaarheid van water 69

3.2.4 Landbouhoewes 73

3.3 DRYFVERE VIR LANDBOU-ONTWIKKELING 73

3.3.1 Plaaslike landbouverenigings 73

3.3.1.1 Die Oberholzer-Boerevereniging 74

3.3.1.2 Die Panne-Boerevereniging 76

3.3.1.3 Die Randfonteinse Distrikslandbou-Unie (RDLU) 78

3.3.1.4 Landbouverenigingsrade en –koöperasies 81

3.3.1.5 Die Carletonville-tak van die Transvaalse Vroue Landbou-Unie (TVLU) 82

3.3.2 Swart plaasarbeid 86

3.3.3 Land- en Landboubank van Suid-Afrika 88

3.4 LANDBOU-ONTWIKKELING VANAF DIE PROKLAMERING VAN CARLETONVILLE IN 1948 TOT VERKRYGING VAN MUNISIPALE STATUS, 1959 89

3.4.1 Plase en personalia 91

3.4.2 Veeboerdery-aktiwiteite 91

3.4.2.1 Melkbedryf 91

3.4.2.2 Vleisbedryf 93

3.4.3 Landbougewasse 96

3.4.4 Remmende invloede 97

3.5 DIE STAND VAN DIE LANDBOUSEKTOR GEDURENDE DIE SINKGATKRISIS, 1960-1972 99

3.5.1 Die veebedryf 99

3.5.1.1 Bees-en skaapboerdery 99

3.5.1.2 Die varkboerderybedryf 101

3.5.1.3 Hoenderboerdery 101

3.5.2 Landbougewasse 102

3.5.3 Remmende invloede 104

3.5.3.1 Ontwatering en grondverskuiwings 104

3.5.3.2 Algemeen 114

3.6 LANDBOU_ONTWIKKELING, 1973-1988: KONSOLIDERING TE MIDDE VAN ONGUNSTIGE KLIMATOLOGIESE EN EKONOMIESE OMSTANDIGHEDE 115

3.6.1 Veeteelt 115

3.6.1.1 Die bees- en skaapbedryf 117

3.6.1.2 Hoenderboerdery 118

3.6.1.3 Varkboerdery 119

3.6.2 Landbougewasse 119

3.6.3 Groentegewasse 124

3.6.4 Remmende invloede 127

3.7 DIE UITWERKING VAN DIE OBERHOLZER-DISTRIK SE LANDBOU-ONTWIKKELING OP DIE PLAASLIKE, STREEKS- EN NASIONALE EKONOMIE 127

3.8 TEN SLOTTE 136

HOOFSTUK VIER

DIE GOUDMYNINDUSTRIE 138

4.1 INLEIDING 138

4.2 KAPITALE ASPEKTE VERBONDE AAN DIE OPENING VAN 'N MYN 139

4.3 TREKARBEID EN DIE ROL VAN DIE ARBEIDSUNIES IN DIE PLAASLIKE GOUDMYNBEDRYF 140

4.3.1 Trekarbeid 140

4.3.2 Arbeidsunies 143

4.4 DIE WEST-WITS-LYN 145

4.5 GOUDMYNMAATSKAPPYE IN DIE MUNISIPALE GEBIED VAN CARLETONVILLE SEDERT 1948 148

4.6 RAND MINES 149

4.6.1 Die Blyvooruitzicht-goudmyn 149

4.6.1.1 Ontwikkeling 149

4.6.1.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 155

4.6.1.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en mediese fasiliteite 159

4.7 GOLD FIELDS OF SOUTH AFRICA 162

4.7.1 Wes-Driefontein-goudmaatskappy 164

4.7.1.1 Ontwikkeling 164

4.7.1.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 176

4.7.1.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en mediese fasiliteite 181

4.7.2 Doornfontein-goudmyn 184

4.7.2.1 Ontwikkeling 184

4.7.2.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 189

4.7.2.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en mediese fasiliteite 191

4.7.3 Die Oos-Driefontein-goudmyn 192

4.7.3.1 Ontwikkeling 192

4.7.3.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 195

4.7.3.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en kerklike fasiliteite 197

4.7.4 Die noordwaartse uitbreiding van Oos-Driefontein, genaamd "Noord-Driefontein", en die onstaan van die Driefontein Consolidated 199

4.7.5 Die Deelkraal-goudmyn 201

4.7.5.1 Ontwikkeling 201

4.7.5.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 205

4.7.5.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en kerklike fasiliteite 208

4.8 DIE ANGLO-AMERICAN OF SOUTH AFRICA-GROEP 209

4.8.1 Die Western Deep Levels-goudmyn 209

4.8.1.1 Ontwikkeling 209

4.8.1.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 221

4.8.1.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en kerklike fasiliteite 231

4.8.2 Die Elandsrand-goudmynmaatskappy 233

4.8.2.1 Ontwikkeling 233

4.8.2.2 Arbeidsmag en behuisingsvoorsiening 241

4.8.2.3 Sakedienste, ontspannings-, sport- en kulturele aktiwiteite en kerklike fasiliteite 244

4.9 DIE GOUDMYNE IN DIE MUNISIPALE GEBIED VAN CARLETONVILLE IN VERHOUDING TOT DIE TOTALE SUID-AFRIKAANSE GOUDMYNBEDRYF 246

4.9.1 Algemeen 246

4.9.2 Tegnologiese prestasies 249

4.9.2.1 Waterhoudende dolomietise rots 249

4.9.2.2 Sinkgatverskynsel 250

4.9.2.3 Mynboutegnieke 250

4.10 GOUDMYNBOU SE ROL IN DIE PLAASLIKE EKONOMIE 251

4.11 DIE GOUDMYNBEDRYF AS MEDEWERKENDE KRAG IN DIE LANDSEKONOMIE 253

4.12 TEN SLOTTE 255

HOOFSTUK VYF

FABRIEKSWESE EN DIE HANDELSEKTOR 256

5.1 INLEIDING 256

5.2 DIE BEPLANNING EN ONTWIKKELING VAN NYWERHEDE IN CARLETONVILLE 257

5.2.1 Eerste fabrieke in die Carletonville-omgewing 257

5.2.2 Dorpsuitbreiding no. Ses, Carletonville 260

5.2.3 Pottiesville 262

5.2.4 Die sestigerjare 263

5.2.5 Die effek van grondverskuiwings 264

5.2.6 Herstelde vertroue en hernude ontwikkeling 267

5.3 KOMMERSIëLE ONTWIKKELING 270

5.3.1 Pionierhandelsdienste 276

5.3.2 Infrastrukturele dienste 278

5.3.3 Die Kamer van Koophandel 279

5.3.4 Bevolkingsgroei en handelsontwikkeling 281

5.3.5 Die dekade sestig 286

5.3.6 Die "vasbyters" en die "ongewenstes" 295

5.3.7 Die gety van voorspoed 298

5.3.8 Die padnetwerk in en om die sakesentrum: "Ander paaie na Rome" 302

5.3.9 Die opening van 'n Pick 'n Pay en ander handelsondernemings 304

5.4 DIE AKTIWITEITE VAN ANDER BEVOLKINGSGROEPE BINNE DIE PLAASLIKE HANDELSEKTOR: 'N HISTORIESE OORSIG 311

5.5 DIE BGP-POSISIE VAN NYWERHEDE EN DIE HANDEL TEENOOR DIE RES VAN DIE PLAASLIKE EKONOMIE EN SUID AFRIKA 321

5.6 TEN SLOTTE 324

HOOFSTUK SES

VERBINDINGSWEë EN KOMMUNIKASIEWESE 325

6.1 INLEIDING 325

6.2 VERBINDINGSWEë 330

6.2.1 Spoorweë 330

6.2.2 Paaie 344

6.2.3 Padvervoerdienste 359

6.2.3.1 Busdiens 360

6.2.3.2 Huurmotordienste 363

6.2.4 Lugvervoer 366

6.3 KOMMUNIKASIEWESE 370

6.3.1 Pos- en telefoondienste 370

6.3.2 Die koerantwese 379

6.4 DIE BGP-POSISIE VAN DIE KUMMUNIKASIENETWERK VAN CARLETONVILLE IN DIE PLAASLIKE EN DIE SUID-AFRIKAANSE EKONOMIE 389

6.5 DIE ALGEHELE GESTELDHEID VAN DIE CARLETONVILLESE EKONOMIE TEENOOR DIé VAN SUID-AFRIKA 391

6.6 TEN SLOTTE 392

HOOFSTUK SEWE

DIE INVLOED VAN DIE EKONOMIESE ONTWIKKELING OP SAMELEWINGSONTPLOOIING TE CARLETONVILLE 393

7.1 INLEIDING 393

7.2 SAMELEWINGSONTPLOOIING GEDURENDE DIE EERSTE DEKADE NA DIE PROKLAMERING VAN CARLETONVILLE AS DORP, 1948 - 1958 393

7.2.1 Kerkgenootskappe 394

7.2.2 Gesondheidsdienste 400

7.2.3 Diensorganisasies 403

7.2.4 Onderwysfasiliteite brei uit 410

7.2.5 Sport-, kulturele- en ontspanningsaktiwiteite 412

7.2.6 Wet- en ordestrukture 418

7.2.7 Politieke belewing 419

7.3 ONTWIKKELING IN KONFLIK MET GRONDVERSKUIWINGS: CARLETONVILLE SE OORLEWINGSTRYD, 1959 - 1974.......... 421

7.3.1 Kerke.......... 422

7.3.2 Gesondheidsdienste.......... 432

7.3.3 Diensorganisasies.......... 433

7.3.4 Skole.......... 436

7.3.5 Sport-, ontspannings-, en kulturele aktiwiteite.......... 439

7.3.6 Wet- en ordestrukture.......... 445

7.3.7 Die politieke klimaat te midde van die sinkgatepisode.......... 447

7.3.8 Grondverskuiwings gedurende die periode 1959 tot 1974 in oënskou.......... 448

7.4 ONTWIKKELING IN KONFLIK MET GRONDVERSKUIWINGS: CARLETONVILLE SE OORLEWINGSTRYD, 1959 - 1974.......... 452

7.4.1 Die stand van die mediese dienste, kerke, wet- en ordestrukture sowel die terreine sport, kultuur en ontspanning.......... 454

7.4.1.1 Gesondheidsdienste.......... 454

7.4.1.2 Kerklike aktiwiteite.......... 454

7.4.1.3 Sport-, ontspannings- en kulturele geriewe.......... 457

7.4.1.4 Wet- en ordestrukture.......... 458

7.4.2 Die gesteldheid van die onderwys, die diensorganisasies en die politiek in Carletonville.......... 458

7.4.2.1 Onderwys.......... 458

7.4.2.2 Diensorganisasies versus gemeenskapsbetrokkenheid.......... 459

7.4.2.3 Politiekery en twis in die politieke proses van Carletonville.......... 466

7.4.3 Die invloed van die onderskeie ekonomiese sektore op die blanke profiel van die Carletonvillese samelewing, 1985 tot 1988.......... 472

7.5 DIE INVLOED VAN EKONOMIESE ONTWIKKELING OP DIE GEMEENSKAP VAN KHUTSONG: 'N OORSIG 474

7.5.1 Die infrastrukturele vestigingspatroon, 1958 - 1985 475

7.5.2 Die profiel van die swart mense binne die Carletonvillese ekonomiese struktuur teen 1958 480

7.6 TEN SLOTTE 481

SAMEVATTING 482

BRONNE 496

FOTOS EN ILLUSTRASIES

HOOFSTUK TWEE

Guy Carelton Jones 22

Jan Eggo Hommes, grondlegger van die dorp Oberholzer 25

ŉ Werwingsadvertensie van Carletonville, November 1947 26

Van die eerste huise in Carletonville (Reynekestraat), kort na 1948 28

Carletonville en Carletonville Dorpsuitbreiding Een (links) teen 1954 32

Die voorgestelde dorpsbeplanning vir Blybank en West Wits 34

Carletonville se eerste verkose Stadsraad in 1962 38

Die reuse-sinkgat op Westdene wat die lewens van die Oosthuizen-gesin geëis het 41

Sloping van huise naby Dolomietrylaan, 1965 43

Die nuwe munisipale kantore van Carletonville teen 1968 46

ŉ Steeds yl bewoonde Bank-dorpsgebied 28 jaar na proklamasie 47

Die sloping van ŉ gedeelte van Bank-dorp teen omstreeks 1970 48

ʼn Huis naby Bank-stasie wat deur grondverskuiwing beskadig is, 1970 49

HOOFSTUK DRIE

ʼn Lokaliteitsillustrasie van die Waters Edge landbouhoewes, 1950 72

J.F. Oosthuizen , voormalige RDLU-voorsitter en boer 77

Die RDLU se deelname aan Mei 1966 se Republiekfeestelikhede te Carletonville.............. 79

C. le Roux, eerste voorsitter van die VLU-tak, Carletonville 83

A. Agenbach, streeksvoorsitster sowel as voorsitster van die VLU-tak, Carletonville teen 1988 84

ʼn Advertensie van die Modelmelkery, 1954 90

R. Toxopeüs besig om varkhokke op J.E. Hommes se plaas op te rig, 1950 95

Van die eerste sinkgate in die Wonderfonteinspruit naby mielielande noord van Bank-stasie, 1970 111

Die verval van die Bank-rollermeule teen 1976 112

ʼn Advertensie van ene Gerson's se melkplaas waarin die ligging daarvan aan die goudmyne en die spoorlyn pertinent beklemtoon word as besonder ekonomies voordelig 116

ʼn Gedeelte van die dorp Oberholzer met die graansilo's in die agtergrond, 1979.............. 120

HOOFSTUK VIER

Mynmagnaat H.F. Oppenheimer 146

Die monument opgerig ter herinnering aan die Oosthuizen-gesin 156

Die blyvooruitzicht-Ontspanningsklub teen 1952... 160

Ontwikkeling by die Wes-Driefontein-myn teen 1952 163

Die verswelging van Wes-Driefontein se reduksieaanleg deur ʼn sinkgat in 1962 166

Die uitpomping van die water uit die no. Vier-skag van die Wes-Driefontein-myn, 30 Oktober 1968 171

Die ou Leslie Williams Memorial-Hospitaal teen 1957 183

Die nuwe Leslie Williams-Hospitaal teen 1969 183

Die sakesentrum by Oos-Driefontein-myn 200

Deelkraal-goudmyn, 1978 202

Sir Ernest Oppenheimer 210

Western Deep Levels se administratiewe "kantoor", ongeveer 1957 211

Die ontwikkeling van die Western Deep Levels gedurende die jare sestig 213

Western Deep Levels word amptelik in 1962 geopen 215

Western Deep Levels, 1958 224

Western Deep Levels Village, Eerste en Tweede Laan teen 1959 225

Die ontwikkeling van ontspanningsfasiliteite by Western Deep Levels gedurende die vroeë sestigerjare 230

Wedela Tegniese Hoërskool 234

Ontwikkeling by Elandsrand 236

Die Elandsrand-goudmyn 238

Die behuisingskomplekse te Elandsrand 243

HOOFSTUK VYF

Hollands-geïnspireerde sake bedrywighede te Wonderfontein voor 1948 258

Pionierhandelsbedrywe in die Carletonville-gebied 271, 272

Handgemaakte roomyshouers vir die verspreiding van roomys in die Carletonville-omgewing gedurende 1948 273

'n Voorbeeld van een van die eerste handelslisensies aan 'n handelaar in Carletonville-dorp uitgereik is 274

Handelsadvertensies van twee Carletonville-besighede (1955) in 'n ligter trant 274

Die voorgestelde Bank-industriële dorp ... 280

Sakebedrywighede in Carletonville in die laat-vyftigerjare ... 283

'n "Stil" Bank-dorp teen Maart 1970 ... 292

Ed's Motors teen die sewentigerjare ... 294

Lede van die Carletonvillese Huisvrouliga ... 297

Die bou en opening van die nuwe O.K.-kompleks te Carletonville ... 299

Die Pick 'n Pay kompleks in aanbou ... 303

Bombay Silk Bazaar te Bank ... 312

Etlike Indiërsakebedrywighede in Diamondstraat gedurende die sestigerjare ... 313

Die ou afgebrande Edura sakesentrum, 1987 ... 319

Die nuwe Edura sakesentrum ... 320

R.A. Nosarka ... 320

HOOFSTUK SES

Oberholzer-halte voor 1948 ... 329

Die opening van die geëlektrifiseerde spoorlyn te Welverdiend, 1951 ... 331

Bankstasie, 1963 ... 2334

Die sinkgat waarop 'n voorstedelike trein naby Maizelands-halte op 9 April 1975 tot stilstand gekom het ... 338

'n Sinkgat naby die Venterspost-goudmyn, 4 April 1963 ... 339

Syspore na die no.Een- en Twee-skag van die Wes-Driefontein-myn, 1966 ... 341

Die sogenaamde "Rooi See"-Roete (P89/1) naby Bank, 1948 ... 345

Die opening van die P61-1 dubbelweg deur burgermeester C. Rautenbach, 17 Desember 1968 ... 351

Die ingebruikneming van die eerste verkeersligte in Carletonville (by die P61-1 kruising), 3 Maart 1969 352

Krake op die P89/1-pad, suid van Bank-stasie, teen 1969 355

Bedrywighede by die Carletonville-vliegveld, 1984 369

Die eerste poskantoordiens-geriewe van Carletonville vanuit ‘n huis gelewer, 1951 371

Die eerste telefoonsentrale te Carletonville, 1951 371

Die opening van die nuwe poskantoor op Welverdiend, Oktober 1968 374

Die nuwe Carletonville-poskantoor, geopen 1975 374

Die inwyding van poskantoor Phofung (Elandsrand), Julie 1980 375

H.B. van der Walt, stigterslid van die Carletonville Herald, 1963 382

Personeelkorps van die Carletonville Pers, 1976 383

Die eerste uitgawe van die Carleton-Nuus/News, September 1966 385

Carletonville Herald-personalia 387

HOOFSTUK SEWE

Lede van die eerste komitee van die Carletonville Joodse distrikgemeente 397

Die Joodse sinagoge, Carletonville 397

Kerk van die Nasarener, Welverdiend 398

Die Rooms-Katolieke Kerk te Carletonville 399

Metodiste-Kerk, Carletonville 399

Die embleem van die Memorable order of Tin Hats 404

Embleme van die Sapper Shellhole 405

Lede en stigterslede van die SAVF-Oberholzer-tak 407

‘n Fondsinsameling van die: Round Table- en Rotary Tak 409

Apollo Koor 1959 414

Mnr. Henk Grijzenhout, koorleier Apollo koor 415

Mev. C. van der Westhuizen, soliste van die Apollo koor, 1962 415

‘n Konsertgeleentheid van die Carletonville Playmakers, 1962 416

Die Anglikaanse Kerk, Carletonville 423

Die Pinkster-Protestante Kerk 424

Die hoeksteenlegging NG-gemeente, Welverdiend 424

Die kerkgebou van die AGS-gemeente, Carletonville 425

Die Bank en distriks Moslem-gebou in sy glansperiode, 1958 427

Die Moslem-gebou soos dit teen 1989, in ‘n vervalle toestand, daaruit gesien het 427

Die brand- en nooddienste van Carletonville 428

Nuwe Brandweer Departement (1985) 429

MBV- mediese sentrum 431

MBV- tandheelkundige sentrum 431

Carleton Jones High School 435

Die modern burgersentrum wat ook ‘n openbare biblioteek akkommodeer, 1980 442

Die nuwe polisiestasie van Carletonville in 1974 444

J.C. Greyling 446

Die sinkgat op Blyvooruitzicht, 3 Augustus 1964 449

Konstruksie van die Sybrand van Niekerk-hospitaal teen 1975 453

Die Sybrand van Niekerk-hospitaal na voltooiing, 1977 453

Die kerkgebou van die AGS-gemeente, Oberholzer 455

Kerkgebou, Oberhlozer-Wes NG-gemeente 456

Hoeksteenlegging NG-gemeente Oberholzer-Wes 456

Die Carletonville Herald se voorstelling en propaganda vir Projek 700 000 461

Die Senatus-Dienssentrum in wording 462

Gedenkplaatonthulling en opening van Senatus, 18 September 1983 463

B.H. Wilkens, W.J. Landman en P.J. Paulus 464

Die apartheidskennisgewings wat in Desember 1988 in Carletonville aangebring is 468

TABELLE

Tabel 1: ‘n Opname van erfbeplanning vir geproklameerde dorpe in die munisipale gebied Carletonville teen 1956 36

Tabel 2: Van die vernaamste gewasse geproduseer in Suid-Afrika, die Hoëveldstreek en die Oberholzer-distrik in 1959 129

Tabel 3: Die produksie van mielies en sonneblom in die distrik Oberholzer en Suid-Afrika in 1974 130

Tabel 4: Gewasse in die Oberholzer-distrik verbou in vergelyking met die res van Suid-Afrika teen 1981 131

Tabel 5: Graanontvangstes van Suid-Afrika, die Hoëveldstreek en die distrik Oberholzer in 1988 132

Tabel 6: Lewende hawe in die Oberholzer-distrik in vergelyking met Suid-Afrika, Junie 1959 133

Tabel 7: Die stand van die lewende hawe in distrik Oberholzer teenoor die res van Suid-Afrika, 1974 134

Tabel 8: Lewende hawe in die distrik Oberholzer en die Hoëveldstreek in 1988: ‘n vergelyking 135

Tabel 9: Pionier handelsbedrywighede in die Carletonvillese munisipale gebied, 1948-1951 275

Tabel 10: Ondernemings in die munisipale gebied Carletonville gedurende 1988 310

Tabel 11: Die BGP-bydrae van die Carletonvillese sekondêre en tersiêre sektor, vergeleke met dié van die Wesrand-Streek en Suid-Afrika, 1981-1984 322

Tabel 12: Geproklameerde paaie in die Carletonville-gebied sedert 1940 346

Tabel 13: Takagentskappe in die Carletonville-gebied, geopen sedert 1980 375

KAARTE

Kaart 1: Die Carletonville munisipale gebied binne die Oberholzer-distrik teen 1988. 21

Kaart 2: Die Hoëveldstreek-boerderygebied 65

Kaart 3: ‘n Vereenvoudigde kaart van boerderytipes in die Oberholzer-distrik teen 1988 125

Kaart 4: Boere in die Oberholzer-gebied teen 1988 126

Kaart 5: Die ligging van die West-Wits-Lyn binne die kader van die belangrikste goudmyngroepe in Suid-Afrika 144

Kaart 6: ‘n Gedeelte van die potensiële Goudvelde op die Wes-Rand soos voorgestel in Desember in 1950 147

Kaart 7: Die Suidwestelyn: trajek tussen Krugersdorp en Klerksdorp, 1897 326

Kaart 8: Kommunikasieverbindings in die Carletonville munisipale gebied teen 1976 357

GRAFIEKE

Grafiek 1: Blyvooruitzicht-goudmyn – Goudproduksie: 1948, piektyd en 1988 153

Grafiek 2: Wes-Driefontein-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar, piektyd en 1988 177

Grafiek 3: Doornfontein-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar, piektyd en 1988. 188

Grafiek 4: Oos-Driefontein-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar, piektyd en 1988 198

Grafiek 5: Deelkraal-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar en teen 1988 206

Grafiek 6: Western Deep Levels-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar, piektyd en 1988........ 223

Grafiek 7: Elandsrand-goudmyn – Goudproduksie: aanvangsjaar en teen 1988 239

Grafiek 8: Carletonville-goudmyne – Goudproduksie: tonne erts ontgin, 1984 - 1988 245

Grafiek 9: Suid-Afrika/Carletonville – Goudproduksie teen 1988 – ‘n vergelyking....... 248

Grafiek 10: Die bydrae van die landbou, die mynbou, fabriekswese en handelsdienste tot die BGP van die distrik Oberholzer (Carletonville-gebied), 1972-1984: ‘n vergelyking....... 323

Grafiek 11: Die BGP-bydrae van die Carletonville tot die Wesrand-Streek, Transvaal en Suid-Afrika gedurende 1970, 1981 en 1984 390

Grafiek 12: Ouderdomsgroepe - Blankes 470

Grafiek 13: Bevolkingsverspreiding: Beroepsgroepe - Blankes 471

Grafiek 14: Ouderdomsgroepe – Swart mense 477

Grafiek 15: Bevolkingsverspreiding: Beroepsgroepe – Swart mense........ 478

RéSUMé

The area in which the local government of Carletonville currently operates, was formerly known as the Gatsrand Ward of the Potchefstroom district. As the region developed economically, it stimulated the proclamation of new towns and the restructuring of area boundaries. In this process the name Gatsrand faded away. Today the name Gatsrand features only as a reference to a series of ridges and as a geographical feature in the Western Transvaal.

Economic events and development in the municipal area of Carletonville form part of, and are supplementary to, the historical development of the broader society of the Far West Rand and of the South African economy.

This is a study of the economic history of the Carletonville municipal area since 1948 and the influence on community activities till 1988.

Since 1937 gold mining development has stimulated definite advances in local development. Up to 1948 six towns for whites have been proclaimed of which Carletonville has become the prime town. In this process the local agricultural sector lost its economic dominance of over nearly 100 years to the mining sector.

After 1948 the rich gold discoveries in the so-called West Wits Line area expanded and by 1982 had resulted in the development of seven gold mines within the municipal boundaries of Carletonville, each equipped with an infrastructure for the needs of its own black workers. The gold mines, with the exception of West-Driefontein, via the financial assistance of the mine group Gold Fields of South Africa, supported the settlement and development of a white mining community in Carletonville.

Gold mining expansion not only resulted in the development of mines and of mining communities but also led to the establishment of numerous enterprises in the tertiary

economic sector. Most of the enterprises in the secondary sector, however, have been developed to provide for the needs of the mining sector. The result is that the manufacturing industry has not yet expanded along such lines as to be an economic substitute capable of preserving the mining community, should mining activities end.

Due to the above mentioned economic expansion since 1948, more towns have been proclaimed, communication channels developed, parishes formed, housing, medical facilities and roads expanded to accommodate the needs of the growing number of white inhabitants. The numbers of schools and pupils have also increased. Furthermore, service organisations, cultural, leisure and sporting activities have been organised, especially by the mining companies, to help ensure a vital and balanced society. This also concerns the community of Khutsong outside the northwestern boundary of the Carletonville municipal district, which was established in 1958, in order to accommodate blacks who mainly offered their services to the business sector in the surrounding white communities.

The only outstanding negative event which affected the economy, emotions, family life and future of the society in the Carletonville area was the appearance of several frightening sinkholes, especially during the period 1962 to 1970. As a result of the continuation of gold production and the determination of the local and central government to ensure the survival of the area, this unforgettable traumatic setback has been overcome with distinction.

INLEIDING

Hierdie proefskrif handel oor die ekonomiese ontwikkeling binne die munisipale gebied Carletonville, 1948 tot 1988, vanuit 'n historiese perspektief en poog om die invloed daarvan op die samelewingsontplooiing aan te toon.[1] Die studie vorm deel van 'n omvangryker projek wat deur die departement Geskiedenis van die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys op versoek van die Carletonvillese Stadsraad onderneem is.

Ekonomiese geskiedenis is afgespits op ekonomiese gebeure binne histories konteks, met die wisselwerking tussen die institusionele, sosiale en kulturele prosesse as uitgangspunt om sodoende lig te werp op nywerheidsvestiging.[2]

Die industriële rewolusie wat gedurende die agtiende eeu in Engeland begin het, sowel as Karl Marx se ekonomies-filosofiese benadering van die geskiedenis, word beskou as van die invloedrykste faktore wat ekonomiese geskiedskrywing bevorder het.[3] Hiervan is Frederic Seebohm se publikasie ***English Village Community: An Essay in economic history*** (1883), 'n tipiese voorbeeld en een van die sistematiese pogings wat aan die beoefening van die ekonomiese wetenskap in streeksverband 'n historiese dimensie gegee het.[4] Onder leiding van Gustav Schmoller van die Historiese Skool in Duitsland en van March Bloch en Lucien Febre, stigters van die Franse Joernaal ***Annales d' Histoire Economiques et Sociale*** (1929), is ekonomiese geskiedskrywing verder aangemoedig.[5]

Teen die dekade tagtig was studies in sosiale en ekonomiese geskiedenis wêreldwyd aktueel. Volgens B.H. Slicher van Bath, was die Amerikaanse historici daarmee gemoeid ***niet bang voor experimenten; er zijn vergissingen gebaan, maar in het algemeen is ere en belangrijke voortgang gemaak door de frisse aanpak en door het nauwe***

---

[1] 'n Inleiding oor die verdure ontplooiing van hierdie onderwerp is op p.xxv te vind.

[2] H. Ritter, ***Dictionary of concepts in history,*** pp.126, 140 en Anon., "What is economic history?," ***History Today,*** 35, February 1985, pp.35-43 waarin etlike historici hul sieninge oor ekonomiese geskiedenis gee.

[3] A.L. Müller, "Gedagtes oor die aard, inhoud en betekenis van ekonomiese geskiedenis", ***Tydskrif vir Studies in Ekonomie en Ekonometrie,*** 12(3), November 1988, pp.41, 42.

[4] P.W. Klein, "Economische geschiedenis: over theorie en historie in de economische wetenskap", P.A.M. Geurts en F.A.M. Messing, ***Theuretische en methodolgische aspecten van de economische en sociale geschiedenis, vol I,*** p.237 en H. Ritter, ***Dictionary of concepts in history,*** p.126.

[5] H. Ritter, Dictionary of concepts in history, pp.127, 410.

contact met de andere sociale wetenschappen.[6] Hoewel hierdie tipe geskiedenis intussen sy fleur in die Verenigde State van Amerika, Brittanje en Nederland verloor het, is die teendeel waar wat Duitsland, Italië, Swede en Suid-Afrika betref.[7]

In die verlede het Suid-Afrikaanse historici, anders as hul Europese eweknieë, nooit werklik die wydgeskakeerde terrein en metode van geskiedenis beredeneer nie.[8] Alhoewel die werke van W.M. Macmillan, ***The South African agrarian problem and its historical background*** (1919), en van C.W. de Kiewiet, ***A history of South Africa: social and economic*** (1957), baanbrekerswerk ten opsigte van Suid-Afrikaanse ekonomiese geskiedskrywing is, het belangstelling in dié terrein eers in die sestigerjare werklik momentum gekry.[9]

Binne die kader van die vernaamste filosofiese strominge soos die liberalisme, revisionisme en Marxisme, is die ekonomiese studies met betrekking tot Suid-Afrika onderneem.[10] Die liberalisme as oudste en mees gevestigde stroming in Suid-Afrika het op ekonomiese terrein veral aan kapitalisme, en die voordeligheid van industrialisasie vir die opheffing van alle sosiale klasse, aandag gegee.[11] Op sy beurt het die revisionistiese denkers die verband tussen die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse ekonomie en die ontplooiing van die stelsel van rassedominansie ondersoek, asook navorsing oor die geskiedenis van die industrialiseringsproses in die land onderneem.[12]

Die Marxisme, as die radikaler denkrigting met 'n Neo-Marxistiese paradigma, het vanaf die sewentigerjare veral opgang in Suid-Afrika gemaak. Op ekonomiese terrein is die oplossing

---

[6] B.H. Slicher van Bath, "Nieuwe wegen in die Amerikaanse economische en sociale geschiedenis', P.A.M. Geurts en F.A.M. Messing, ***Theoretische en methodologische aspecten…,vol.II,*** p.315.
[7] C.C. Eloff, ***"History from below…"***, (dertiende Tweejaarlikse Konferensie van die Suid-Afrikaanse Historiese Vereniging, UNISA, Pretoria, 22-25 Januarie, 1991), p.19.
[8] F.A. van Jaarsveld, "South Africa as an industrial society", ***Historia,*** 34(1), May 1989, p.95.
[9] C. Saunders, The making of te South African past. Major historians in race and class, p.71-75, 112-113, 117, 167.
[10] H.M. Wright, The burden of the present, liberal-radical controversy over Southern African history, pp.6, 34 en M.L. Truu, "Approcajes to the South African economy', Tydskrif vir Studies in Ekonomie en Ekonometrie, 12(1), March 1988, pp.6-7.
[11] C. Saunders, ***The making of the South African past…,*** p.66, 170. Vergelyk ook met M. Morris, "The development of capitalism in South Africa", ***Journal of Development Studies,*** 12(3), April 1976, p.281.
[12] C. Saunders, The making of the South African past…, p.171.

vir Suid-Afrika in die neutralisering van die uitbuitende kapitalistiese stelsel gesien.[13] Daarby het daar ook toenemend 'n neiging by die aanhangers van hierdie stroming ontstaan om metodies-gewys, 'n ***history from below***-benadering, of ook bekend as die ***peoples' history***-benadering in ekonomiese en sosiale geskiedenis te volg. Hiervolgens is die totale samelewing en die breë sosiale prosesse as die vertrekpunt geneem.[14] C. van Onselen se werk, getiteld ***Studies in the social and economic history of the Witwatersrand 1886-1914, vol. I, New Babylon*** asook ***vol. II, New Nineveh*** (1982) word tot op hede as die mees oorspronklik teks met betrekking tot die ekonomiese en die sosiale geskiedenis ***from below*** beskou met goud,[15] soos dit ook in die studie van Carletonville sal uitwys, as die ekonomiese impetus. Tans is geskiedskrywing volgens die van ***onder na bo***-benadering baie kontroversieel.[16]

Val die soeklig pertinent op ekonomiesgerigte streekgeskiedenis, bied geen Suid-Afrikaanse werk in enige denkrigting, asook onlangse voltooide nagraadse studies, 'n bevredigende metode waarvolgens streekekonomiese geskiedenis benader kan word nie.[17] Dit geld ook vir die meeste werke rakende die Suid-Afrikaanse ekonomiese geskiedenis in die breë, vanaf dié van D.M. Goodfellow, ***A modern economic history of South Africa*** (1931) tot meer onlangse werke soos dié van M. Kooy (ed.), ***Studies in economics and economic history*** (1972) en F.L. Coleman (ed.), ***Economic history of South Africa*** (1983).

'n Ouer teks as dié van Coleman, wat die ekonomiese geskiedenis van Suid-Afrika meer histories as suiwer ekonomies benader het, is die werk wat in 1979 onder redaksie van A.L. Müller verskyn het, naamlik ***Die ekonomiese ontwikkeling van Suid-Afrika***. Sedertdien het nog geen verbeterings hierop verskyn nie. Selfs die jonger produk deur J. Nattrass, ***The***

---

[13] C. Saunders, ***The making of the South African past…,*** p.176. C.C. Eloff, ***"History from below…",*** (dertiende Tweejaarlikse Konferensie van die Suid-Afrikaanse Historiese Vereniging, UNISA, Pretoria, 22-25 Januarie, 1991), p.10; H.M. Wright, ***The burden of the present, liberal-radical controversy over Souther African history,*** p.22 en S. Marks and A. Atmore, ***Economy and society in pre-industrial South Africa,*** pp.2, 25-26.

[14] C.C. Eloff, ***"History from below…",*** (dertiende Tweejaarlikse Konferensie van die Suid-Afrikaanse Historiese Vereniging, UNISA, Pretoria, 22-25 Januarie, 1991), p.11.

[15] K. Smith, ***The changing past,*** p.185; C.C. Eloff, ***"History from below…",*** (dertiende Tweejaarlikse Konferensie van dei Suid-Afrikaanse Historiese Vereniging, UNISA, Pretoria 22-25 Januarie, 1991), p.12; L. Vail, [Review C. van Onselen], ***African Economic History,*** 13, 1984, pp.194-195 en R. Gray, "The industrialisation of South Africa: A review article", ***Comparative Studies in Society and History,*** 29(1), January 1987, p.402.

[16] W.J. Alberts en A.G. van der Steur, ***Handleiding voor de beoefening van locale en regionale geschiedenis,*** p.12; V. Skipp, "Local history: a new definition", ***The Local Historian,*** 14(6), 1981, p.328 en C.C. Eloff, ***"History from below…"***, (dertiende Tweejaarlikse Konferensie van die Suid-Afrikaanse Historiese Vereniging, UNISA, Pretoria, 22-25 Januarie, 1991), p.11-12.

[17] Die uitspraak is gegrond op die bevindinge van P.H.R. Snyman. Kyk P.H.R. Snyman, "Die stand van stedelike en streeksgeskiedenis in die RSA", ***Contree***, 16 Julie 1984, pp.30-31.

South African economy, its growth and change (gedruk in 1981 en bygewerk in 1988), bied nie vir die ekonomiese geskiedskrywer sowel as die streekhistorikus 'n bevredigende navolgingswaardige metode vir die skryf van ekonomiese geskiedenis nie. Dit is hoofsaaklik omdat diégene soos Nattrass, wat hulle in die verlede op die terrein van ekonomiese geskiedenis begewe het, ekonome eerder as historici is. Gevolglik het suiwer ekonomiese aspekte soos kapitaal, arbeid en die stand van bruto binnelandse produk prominensie geniet. M.L. truu se opmerking in 1988, naamlik dat ***the story of the South African economy has been told by many authors, belonging to different schools of thought…***en ***…more light has been shed on the South African economy by research conducted in terms of relative costs and prices than by studies which rely in the unfolding of assumed historical laws,***[18] bevestig al die voorafgaande bevindinge.

In 1989 het F.A. van Jaarsveld streeknavorsing in Suid-Afrika rakende gemeenskapsaktiwiteite, onder meer oor selfonderhouding sowel as dorps- of stedelike groei, as yl bestempel.[19] Die skrale aantal voltooide proefskrifte en verhandelinge in die vorm van streekstudies, met klem op die ontwikkeling van 'n bepaalde ekonomiese infrastruktuur en die uitwerking daarvan op die gemeenskap, onderstreep inderdaad van Jaarsveld se aanname. Slegs twee studies is geïdentifiseer wat wel pertinent aan die ekonomiese ontwikkeling van ʼn bepaalde dorp of streek aandag verleen, maar waarin ʼn behoorlike beskrywing van alle ekonomiese sektore en die invloed van die ekonomie op die gemeenskap skraal of andersins onvolledig is. Dit is naamlik die studies van E.A. Krause, ***Die Lichtenburgse alluviale diamantdelwerye, 1926-1945: 'n sosio-ekonomiese geskiedenis*** (1986), en J.E. Wilson, ***A changing rural economy and its implication for the Overberg, 1838-1872*** (1991). Dit is opvallend dat beide werke eers onlangs verskyn het, wat ʼn goeie aanduiding is van hoe braak die gebied van navorsing en metodiek in streekekonomiese geskiedenis nog lê. In ander aangrensende vakwetenskappe, veral Sosiologie, Ekonomie en Geografie, is 42 magister- en doktorale studies geïdentifiseer wat gedurende die periode 1919 tot 1991 voltooi is en in ʼn sosio-ekonomiese rigting op streekvlak neig, maar nie histories-gerig is nie. Hiérdie tendens is nietemin ʼn aanduiding van interdissiplinêre skakeling wat onvermydelik op streekvlak voorkom en vir die ekonomiese streekhistorikus uiters nuttig kan wees om ʼn geheelbeeld van ʼn gemeenskap te verby.

---

[18] M.L. Truu, :"Approaches to the South African economy", ***Tydskrif vir Studies in Ekonomie en Ekonometrie,*** 12(1), March 1988, p.1.
[19] F.A. van Jaarsveld, "South Africa as an industrial society", ***Historia***, 34(1), May 1989, p.98.

In 1981 het V. Skipp sy sogenaamde ostensiewe model as metode vir die bestudering van streek- of plaaslike geskiedenis bekend gestel. Volgens hierdie model word die feitelike ondersoek gevolg deur ‘n verhalende en beskrywende metode, waarin die uiteindelike afronding streng analities met betrekking tot mikro-geskiedenis en vergelykbare studies moet wees.[20] Skipp se model veronderstel dat die historiese verloop van alle terreine van ‘n streek, naamlik die politieke, die ekonomiese, die kulturele en so meer, gelykwaardig en/of onafhanklik ontleed kan word. Dit wil ook voorkom asof geen spesifieke voorkeur van volgorde vir die tema(s) wat beskryf word, nodig is nie. Skipp bied ook geen verdure uitgebreide raamwerk vir elk van hierdie terreine, sou dit wel as afsonderlike entiteite bespreek word, nie. Die individualiteit van streke is sekerlik ‘n stemmende faktor, wat die uitbreidingsmoontlikhede van die ostensiewe model bespreek.

In die onderhawige studie oor die ***Ekonomiese ontwikkeling en die invloed daarvan op Carletonville,[21] 1948-1988: ‘n historiese studie,*** word een van die terreine volgens die Skipp-model, naamlik die ekonomiese, belig. Addisioneel tot die historiese uitleg van die ontwikkeling van die plaaslike primêre, sekondêre en tersiêre sektore, met inbegrip van die kommunikasienetwerk, is die ontwikkeling van al die sosiale fasette van die Carletonville-gemeenskap aan die ontplooiing van die ekonomie gemeet en oorsigtelik bespreek. Die posisie en rol van elke sektor in die Suid-Afrikaanse ekonomie is ook in breë trekke behandel. In die aanbiedingsverloop is kwantitatiewe gegewens analities en heuristies ontleed, en met groot vrug aangewend.

Prominensie word in die studie aan die blanke bevolkingsgroep verleen, aangesien hulle die vernaamste gesaghebbers binne die plaaslike ekonomiese opset van die Carletonvillese munisipale gebied is. Die naaste swart woonbuurt (Khutsong) is buite die munisipale gebied van Carletonville geleë. Aandag word wel sydelings aan die doen en late van dié swart mense geskenk en veral hulle posisie en aanwesigheid in die goudmynbedryf as dominerend sector in die plaaslike ekonomie word, ter wille van ’n duideliker en vollediger beeld van die gebied se ekonomiese gang, dieper belig. Dit moet egter geensins as volledig beskou word nie.

---

[20] V. Skipp, “Local history: a new definition”, ***The Local Historian,*** 14(6), 1981, p.329.
[21] Die woorde “Carletonville” en “munisipale gebied Carletonville” word in die teks as sinonieme gebruik.

Dit wil voorkom asof die werksmetodes soos ten opsigte van die geskiedenis van Carletonville gevolg, in die Suid-Afrikaanse streeksgeskiedenis uniek is of andersins ylerig skyn te wees. Bo en behalwe dat die studie oor die ***Ekonomiese ontwikkeling en invloed daarvan op Carletonville…*** daarop aanspraak maak om die eerste streeksekonomiese studie van sy soort in Suid-Afrika te wees, is dit ook die eerste wat meer kontemporêr gerig is. Juis dìt, het eindelose probleme met betrekking tot die verkryging van navorsingsmateriaal veroorsaak.

Primêre navorsingsgegewens is in die Transvaalse Argiefbewaarplek (TAB) en die Sentrale Argiefbewaarplek (SAB) verkry. Vanweë die vermelde kontemporêre aard van die studie is etlike dokumente met betrekking tot Carletonville in die Tussenbewaarplek (TBP) ook geraadpleeg. Toestemming vir die gebruik van die dokumente wat deur al drie dié instansies bewaar word, is langs die moeisame weg bekom. Ten eerste moes daar vir die raadpleging van elke dokument toestemming by die Direkteur van Argiewe verkry word, wat van alle betrokkenes tydrowende administrasiewerk vereis het. Ten tweede kon geeneen van die dokumente waarvoor toestemming verkry is, gefotokopieer word nie, wat ŉ vertraagde effek op die insameling van die navorsingsgegewens tot gevolg gehad het.

Gegewens oor aspekte rondom die Carletonville-gebied is ook in die Nedbank-argief opgespoor, Geen bruikbare inligting met betrekking tot Carletonville kon egter in die Standardbank-argief gevind word nie. Verder is die dokumentêre inligting ook by die Departement van Paaie en die Departement van Landbou in die Hoëveldstreek, beide in Potchefstroom, verkry. Die wyse waarop die Departement van Landbou streke in die landbou benader, het daartoe gelei dat ŉ ietwat groter terrein, naamlik die Oberholzer-distrik, vir die doel van die landbougeskiedenis van Carletonville nagevors moes word, aangesien gegewens nie altyd net op die Carletonvillese munisipale gebied gerig is nie.

Waardevolle inligting is ook uit plaaslike privaatversameling bekom. Vir die tydperke 1948 tot 1959 en 1959 tot 1989 is die notules van onderskeidelik die West Wits Plaaslike Gebiedskomitee en die Stadsraad van Carletonville[22] bestudeer. Ter aanvulling hiervan is

---

[22] Die ontwikkeling van die Carletonvillese plaaslike owerheid, en dienslewering deur hierdie instansie as direkte uitvloeisel van die ekonomiese groei ter plaatse, is slegs in breë trekke in dié studie

dokumente in besit van die munisipaliteit, wat hoofsaaklik van 1983 af tot 19688 dateer, geraadpleeg.

Benewens die feit dat van die waardevolle dokumentêre materiaal binne die administrasietermyn van die West Wits Gebiedskomitee nie opgespoor kon word nie, is probleme ook met die insameling van outentieke gegewens wat op die plaaslike goudmyne betrekking het, ondervind. ʼn Grootskaalse soektog het slegs enkele argivalia opgelewer. Die *Cory Library for Historical Research* by die Universiteit Rhodes wat dokumente van Consolidated Gold Fields bewaar, dateer slegs tot en met 1920. Gegewens vir die periode na 1920, volgens die argivaris, is baie onvolledig, en wat wel beskikbaar is, is nie vir navorsingsdoeleindes georden nie. Pogings om toestemming in dié verband te kry, was vrugteloos.

Barlow Rand weer, as gesaghebbende oor die Blyvooruitzicht-goudmyn binne die Carletonville-gebied, kon slegs met foto's en jaarverslae behulpsaam wees. Brokkies inligting is wel by die plaaslike goudmyne, sowel as die goudmyne wat aan die Anglo American-Groep verbonde is, bekom. Die Chamber of Mines en Consolidated Gold Fields of South Africa se hoofkantore te Johannesburg is ook besoek, en nuttige statistiese gegewens in jaarverslae verkry.

Navorsing wat met betrekking tot die kommunikasiewese onderneem is, het ook leemtes uitgewys. Instansie soos die Suid-Afrikaanse Spoorweë en –Hawens, sowel as die Poskantoor-Museum, het oor geen outentieke dokumente rakende die onderskeie kommunikasiestrukture in die Carletonville-gebied beskik nie. Ook die TAB, as bewaarplek vir die Posmeester-Generaal-argief, kon feitlik geen inligting verskaf nie. 'n Inventaris oor poskantoor-aangeleenthede is wel hier gevind, en 'n paar inskrywings wat Carletonville vermeld, is wel geïdentifiseer. Die TAB het egter geen vindmiddel vir die ontsluiting van dié inligting gehad nie.

---

uitgewys. Die onstaansgeskiedenis en die rol van die Stadsraad van Carletonville binne sy munisipale grense regverdig per se 'n apart studie.

Sensusgegewens[23] en Staatskoerante van die Unie van Suid-Afrika, en alter van die Republiek van Suid-Afrika, sowel as gegewens uit etlike nasionale en plaaslike koerante is benut. Waardevolle inligting is ook uit wetenskaplike en populêre tydskrifartikels bekom. Tesame met die mondelinge getuienisse en herinneringe soos verkry uit die Carletonville argiefgroep van die PU vir CHO, en wat in hierdie studie aangedui word as

"Carletonville (PU vir CHO)", het al die vermelde inligtingsbronne baie daartoe bygedra om argivale leemtes, ten opsigte van veral die goudmyne, aan te vul. Om Carletonville in die streek- en nasionale perspektief te stel, is etlike sekondêre bronne, regeringspublikasies, sowel as proefskrifte, verhandelinge en tydskrifartikels gebruik.

Die skrywer het nie doelbewus gepoog om 'n bepaalde teoretiese benadering in die studie na te volg nie. Soos vroeër genoem is die huidige tydsgewrig wat onder teoretici waargeneem word, self nie duidelik omlyn nie. Gevolglik is 'n hipotetiese benadering teenoor die teoretiese historiografie sowel as die teksgegewens ingeneem.

****

[23] Feitlik alle sensusgegewens wat in die teks opgeneem is, strek net tot 1985, aangesien die jongste syfers nie beskikbaar is nie en moontlik eers Julie 1992 sal verskyn.